

ВІДНОВЛЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

УДК 353

Сиромолот Е. А.

Здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
керівник Інформаційного центру Асоціації
європейських прикордонних регіонів ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Оновлення регіонального розвитку України зосереджено на двох переважних процесах, а саме з відновлення територій, які постраждали внаслідок збройної агресії, та здійснення кроків з європейської інтеграції, обумовлених наданням Україні статусу кандидата у члени Європейського Союзу. Актуальним питанням наукових досліджень є студіювання впливу наукової концепції С. Кузнеця на створення Європейської Спільноти та гармонійний розвиток територій.

Ключові слова: оновлення регіонального розвитку, гармонійний розвиток, публічне управління, територіальна згуртованість, економічний зріст, спадщина С. Кузнеця, євроінтеграційний механізм.

Annotation. The renewal of Ukraine's regional development is focused on two priority processes, namely the restoration of territories damaged as a result of armed aggression, and the implementation of steps towards European integration, conditioned by the granting of candidate status to Ukraine for membership in the European Union. A topical issue of scientific research is the study of the influence of the scientific concept of S. Kuznets on the creation of the European Community and the harmonious development of territories.

Keywords: renewal of regional development, harmonious development, public administration, territorial cohesion, economic growth, heritage of S. Kuznets, European integration mechanism.

Сучасний стан регіонального розвитку України характеризується розпочатим процесом створення комплексних програм відновлення територій громад і регіонів, направлених на подолання соціально-економічних, інфраструктурних, екологічних та інших кризових явищ, які обумовлені збройною агресією проти України. Механізми відновлення територій регулюються нормативними положеннями законів України про регіональний розвиток, засади регіональної політики та про регулювання містобудівної діяльності і включають також території розвитку, а саме полюси регіонального зростання, центри економічного зростання, територій сталого розвитку, які потребують створення спеціальних механізмів та інструментів їх підтримки як функціональних типів територій. Але слід зазначити що на державному рівні ще не має комплексного бачення механізмів та інструментів підтримки територій розвитку. Вирішення цього проблемного питання щодо забезпечення економічного розвитку територій громад та регіонів можливо через відкритий доступ для України як кандидата у члени Європейського Союзу до європейських програм та інструментів, направлених на економічне зростання, подолання нерівномірностей розвитку територій як складових наукових ідей С. Кузнеця та багатомірного євроінтеграційного процесу гармонійного і збалансованого розвитку територій, відображених у засновницьких документах Європейської Спільноти, сучасній політиці територіальної згуртованості Європейського Союзу та Територіальному порядку денного розвитку Європейського Союзу до 2030 року.

Завданнями проведеного дослідження в рамках щорічної Міжнародної наукової конференції «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця – 2024» є висвітлення ролі наукових ідей С. Кузнеця для відновлення розвитку територій громад і регіонів через економічний розвиток і подолання нерівномірностей, перешкод, міжрегіональних диспропорцій та асиметрії як складових євроінтеграційних процесів забезпечення гармонійного і збалансованого розвитку та удосконалення напрямів євроінтеграційного механізму публічного управління розвитком територій.

Дослідженням питанням розвитку територій, публічного управління, економічного зростання та подолання нерівномірностей доходу, європейської інтеграції займаються вітчизняні та зарубіжні вчені: Внукова Н.

М., Гавкалова Н. Л., Деркач Т. В., Євсєєва О. О., Шебанін В. С., Уманська В. В., Решетілов Г. О., Николаєва В. І., Назаренко П. В., Заблодська І. В., Сторонянська І. З., Матюшенко І. Ю., Резніков В. В., Толкованов В. В., Отенко В. І., Чаговець Л. О., Чернов С. І., Шульга В. О., Цятковська В. М., Федіна Н. В., Martin Guillermo Ramírez, Eduardo Medeiros, Hynek Böhm, Joachim Beck, Dominik Bertram, Gorkemli Kazar, Ricardo Carvalho Bruno Ferreira та інші. Водночас залишається ще не висвітленим питання дослідження економічного відновлення та забезпечення конкурентоздатності розвитку територій в умовах оновлення регіональної політики та євроінтеграційних процесів України.

Gorkemli Kazar [1, с. 954–955] зазначає, що концепція економічного зростання та нерівномірності доходів була популярна у 1950–1960 роках завдяки працям Kaldor, Williamson and Kuznets. У засновницькому договорі про створення Європейської спільноти у 1958 році відображено євроінтеграційні прагнення країн-засновників досягнути гармонійного, збалансованого і стабільного розвитку територій на основі економічної діяльності та територіальної згуртованості, долаючи нерівномірний розвиток регіонів. Gorkemli Kazar наводить працю S. Kuznets «Економічне зростання та нерівність доходів» [2], яка вийшла у 1955 р. у Американському Економічному Огляді, де розглядає її вплив та політичні процеси територіального співробітництва, регіональної конвергенції та утворення показників індексу людського розвитку у країнах Європейського Союзу.

В. С. Шебанін та інші визначають розвиток територій як багатовекторний процес регіонального розвитку та сукупності специфічних факторів, на динаміку яких впливає державна регіональна політика підтримки регіонів та управлінські дії з подолання депресивного, монофункціонального розвитку територій та зростання міжрегіональної кооперації [3, с. 30].

О. О. Євсєєва зазначає відсутність єдиної наукової парадигми в Україні щодо державної політики стратегічного розвитку територій України в умовах євроінтеграції і глобалізації, направленої на взаємодію і економічну інтеграцію успішних і відстаючих територій, наголошуючи на необхідності створення банку статистичних даних про державні ресурси територій України. [4]

Г. Л. Монастирський характеризує розвиток територій з точки зору визначення ознак території, суб'єктів, які сприяють цьому розвитку територій, ідентифікації «флагманських» територій та їх ресурсного забезпечення [5, с. 27].

У дослідженні [6, с.18] визначається, що функціональна типологія центрів економічного розвитку, запропонована в рамках реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр., не має чітких критеріїв розмежування цих центрів, що ускладнює розробку заходів зі стимулювання їх розвитку, що ускладнює не тільки розробку ефективних заходів Державної регіональної політики, а й моніторинг її результатів.

Л. О. Чаговець характеризує нерівномірний розвиток регіонів як деградації окремих галузей життя, погіршення стану країни, послаблення економічної безпеки від зовнішніх і внутрішніх ризиків. Концептуальна схема регулювання диспропорцій регіонального розвитку базується на засадах теорії конвергенції та концепціях диспропорційності регіонального розвитку, а також світових і національних підходах до регулювання диспропорційного розвитку регіонів [7, с. 23].

Martin Guillermo Ramírez відмічає важливу роль Асоціації європейських прикордонних регіонів у подоланні диспропорцій розвитку територій прикордонних регіонів, реалізації проектної ініціативи B-solution спільно з Європейською комісією, розробці Європейського транскордонного механізму для подолання адміністративних, правових перешкод співпраці та європейської інтеграції, висвітлення та тиражування кращих практик управління розвитком транскордонних територій [8].

Н. Л. Гавкалова та інші [9, с. 11, с. 331] підкреслюють актуальність питання регіонального управління у країні з урахуванням впливу інтеграції і глобалізації, розробленням цілісної системи моніторингу й оцінювання реалізації стратегій і програм територіального та регіонального розвитку, вивчення можливості запровадження систем показників життєдіяльності територій та регіонів в Україні.

Т. Богдан оцінює можливості отримання фінансової допомоги для трансформації суспільства та економіки, які відкриваються для України у зв'язку з набуттям Україною 23 червня 2022 року статусу кандидата у члени Європейського Союзу в рамках Інструменту допомоги перед вступом (ІРА ІІІ) не тільки через призму допомоги постраждалим від збройної агресії країні, а й через призму інвестицій у наближенні України до стандартів ЄС, підвищення економічної конкурентоспроможності, розширення зовнішньої торгівлі та стимулювання розвитку приватного сектора, створення робочих місць в країні [10].

Таким чином, проведений аналіз літератури свідчить про актуальність розробки концептуальних інструментів підтримки територій відновлення розвитку, а саме центрів економічного зростання, полюсів регіонального зростання, територій сталого розвитку для подолання нерівномірностей та диспропорцій розвитку територій громад та регіонів в контексті євроінтеграційного курсу України. Актуальні концептуальні основи розробки наукової парадигми оновлення державної політики стратегічного розвитку територій України, на нашу думку, лежать у площині синхронізації та гармонізації наукових ідей українських та європейських дослідників у сфері розвитку територій, публічного управління, економічного зростання та подолання нерівномірностей доходу, європейської інтеграції на основі ревілітації наукових ідей С. Кузнеця та реалізації засновницьких положень створення Європейської Спільноти через забезпечення гармонійного та збалансованого розвитку Європейського Союзу.

Тому метою дослідження є студіювання впливу наукових ідей Семена Кузнеця на процеси європейської інтеграції та розвиток територій в умовах оновлення регіональної політики України, формування пропозицій щодо напрямів удосконалення євроінтеграційного механізму публічного управління розвитком територій на основі економічного зростання, подолання диспропорцій та нерівномірностей розвитку територій громад і регіонів.

Територія у державній стратегії регіонального розвитку України 2021–2027 рр. розглядається як об'єкт регіонального розвитку та характеризується специфічним набором соціальних, просторових екологічних і економічних особливостей. На нашу думку, з огляду на надану класифікацію типів територій, важливим є узагальнена класифікація двох базових типів територій, а саме території відновлення та території розвитку. Сучасний пріоритет державного управління регіональним розвитком – це фокус на відновлення постраждалої інфраструктури територій громад і регіонів, які постраждали від російської агресії. Але актуальним є питання формування механізмів підтримки територій розвитку до яких віднесено центри економічного зростання, полюси регіонального розвитку, території сталого розвитку, беручи до уваги надані у державній стратегії регіонального розвитку характеристики економічних особливостей територій, а саме – непродуктивна економіка, регіональна нерівномірність, диспропорції соціально-економічного розвитку територій тощо, які характеризуються як кризові явища, подолання яких пропонується через створення функціональних типів територій та забезпечення їх розвитку інструментами державної підтримки.

Згідно з відкритими даними загальна характеристика по всіх регіонах України щодо поданих проектів відновлення територій до Цифрової екосистеми для підзвітного управління відновленням DREAM, станом на 15 квітня 2024 року, складає 3285 проектів від громад і регіонів України, з загальним бюджетом у розмірі 144,26 млрд грн, з підтвердженим фінансуванням у розмірі 45,52 млрд грн.

Що стосується проектів розвитку територій України, вважаємо, що фінансове забезпечення їх економічного відновлення можливо через Програми ЄС, що спрямовані на економічне зростання регіонів та інвестиційну політику. Серед таких програм слід визначити такі.

Інструмент допомоги перед вступом (ІПА ІІІ) на період 2021–2027 рр. з бюджетом у розмірі 14 млрд 162 млн євро. Серед пріоритетів Інструменту: економічне відновлення регіонів, інноваційна діяльність, проведення досліджень, мобілізація стратегічних інвестицій для підтримки економіки, яка працює на людей;

Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва – Глобальна Європа (NDICI – Глобальна Європа), бюджет якого складає 79,462 млрд євро, одним із пріоритетів якого є економічний розвиток для стабілізації.

В аналітичному звіті Європейської комісії від 8 листопада 2023 року визначено необхідність продовження роботи Україною щодо виконання EU *acquis*. EU *acquis* є сукупністю загальних прав і обов'язків, які визначені у Договорах, резолюціях, деклараціях ЄС, які є обов'язковими для всіх держав – членів ЄС та для України як кандидата у члени Європейського Союзу. Базовим EU *acquis* Договору про заснування Європейської Спільноти у 1958 році є політична ціль об'єднання країн, як їх прагнення до гармонійного та збалансованого розвитку економічної діяльності, зменшуючи наявні відмінності між різними регіонами та долаючи відсталість і диспропорції у розвитку регіонів, що є сутністю наукової концепції С. Кузнеця та складовою європейської політики територіальної згуртованості.

Для підтримки територій розвитку громад і регіонів України та залучення їх до проектів та програм ЄС, на нашу думку, слід застосовувати європейський практику публічного управління розвитком функціональних типів територій, транскордонного співробітництва, що мається на увазі створення органів управління територією співробітництва для забезпечення стратегічного планування розвитку та створення проектів тощо. Пілот-

ною моделлю, на нашу думку, може бути форма «Мікрорегіон відновлення територій» за участю громад України, враховуючи новітні законодавчі зміни Верховної Ради України щодо удосконалення участі органів місцевого самоврядування у розвитку транскордонного та міжтериторіального співробітництва.

Ревілітація спадщини С. Кузнеця в контексті парадигми розвитку ХНЕУ ім. С. Кузнеця в умовах європейської інтеграції та відновлення територій громад та регіонів ґрунтується на участі ХНЕУ ім. С. Кузнеця у розбудові політики у сфері розвитку територіального та транскордонного співробітництва, а саме: досвіді роботи створених в ХНЕУ ім. С. Кузнеця: у 2009 році – Інформаційного центру Європейського Союзу; у 2013 році – Інформаційного центру Асоціації європейських прикордонних регіонів; пропозиціях розвитку функціональних типів територій Слобожанщини, а саме пропозицій створення Концепцій: «Харків – транскордонне місто», оголошеною професором Н. М. Внуковою в рамках особисто прийому Харківського міського голови Г. Кернеса в ХНЕУ ім. С. Кузнеця 8 квітня 2016 року; «Харківщина – центр розвитку транскордонного співробітництва» в рамках співпраці ХНЕУ ім. С. Кузнеця з Харківською обласною радою та Асоціацією органів місцевого самоврядування Харківської області відповідно до укладеної Угоди про співпрацю від 10 лютого 2016 року; фокусом освітньо-наукової програми «Публічне управління та адміністрування» третього освітньо-наукового рівня освіти кафедри державного управління, публічного адміністрування та економічної політики ХНЕУ ім. С. Кузнеця, завідувачка кафедрою професор Н. Л. Гавкалова, а саме: «Особливий акцент в програмі зроблено на здійсненні наукових досліджень у сфері управління розвитком територій»; 10-річчям зі дня заснування Інформаційного центру АЄПР в ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 15-річчям зі дня створення Інформаційного центру ЄС; 20-річчям зі дня встановлення контактів та співробітництва Харківської області з Асоціацією європейських прикордонних регіонів.

Крім того, слід, можливо, зазначити проектну діяльність Асоціації європейських прикордонних регіонів спільно з Європейською комісією у створенні механізмів подолання перешкод, диспропорцій розвитку європейських прикордонних регіонів Європейського Союзу в рамках проекту b-solution [11], що є актуальним для розвитку територіального та транскордонного співробітництва, економічного відновлення громад та регіонів України і може досліджуватися, на нашу думку, в контексті застосування наукової концепції С. Кузнеця для гармонійного та збалансованого розвитку територій.

Таким чином, актуальним питанням оновлення регіональної політики є створення механізмів підтримки економічного відновлення розвитку територій як складової гармонійного та збалансованого розвитку Європейського Союзу, базуючись на науковій концепції С. Кузнеця, враховуючи європейський досвід публічного управління розвитком функціональних типів територій і важливість здійснення синхронізації та гармонізації проведення наукових досліджень у сфері розвитку територій, публічного управління, економічного зростання та подолання нерівномірностей доходу, європейської інтеграції тощо.

Враховуючи пропозиції Асоціації європейських прикордонних регіонів щодо організації наукового співробітництва у вигляді видання спільних наукових статей, розвитку міжуніверситетського співробітництва, розробки спільних проектів, базуючись на Стратегії розвитку ХНЕУ ім. С. Кузнеця, беручи до уваги роботу міжнародних центрів в ХНЕУ ім. С. Кузнеця, діяльність кафедри державного управління, публічного адміністрування та економічної політики, роботу Наукової школи «Управління розвитком територій у інформаційному суспільстві», пропонуємо звернутися до керівництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця та АЄПР з пропозицією підтримати включення до тематики Міжнародної наукової конференції «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця – 2024» тематичний напрямок проведення та обговорення досліджень у сфері розвитку територіального та транскордонного співробітництва, економічного відновлення розвитку територій громад і регіонів, подальшого удосконалення механізму публічного управління розвитком територій, гармонійного, збалансованого розвитку та європейської інтеграції України, керуючись концептуальними науковими ідеями С. Кузнеця.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Гавкалова Н. Л.

Література: 1. Kazar G., Kazar A. Is Harmonious Development Valid for European Union Regions? *International Journal of Economics and Financial*. 2015. Issues 5 (4). P. 954–967. URL: <https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/1502/pdf>. 2. Kuznets S. Economic growth and income inequality. *American Economic Review*. 1955. Vol. 45. P. 1–28. 3. Шибанін В. С., Уманська В. В., Решетілов Г. О. Розвиток територій у системі державної регіональної політики. *Регіональна економіка*. 2021. № 3. С. 28–35. DOI: 10.36818/1562-0905-2021-3-3. 4. Евсева О. А. Формування державної політики стратегічного розвитку територій України в умовах євроінтеграції і глобаліза-

ції. *TRAEKTORIÁ NAUKI*. 2016. № 3 (8) С. 116–131 URL: <https://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/121>.
5. Монастирський Г., Волосюк М. Інституційні дисбаланси в моделі управління територіальним розвитком». *Економічний вісник*. 2022. Вип. 4. С. 23–37. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2021.04.023>.
6. Функціональні типи територій як об'єкт державної регіональної політики: методичні підходи до ідентифікації : наук.-аналіт. доп. / наук. ред. І. З. Сторонянська. Львів : ІРД НАНУ, 2020. 150 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20200041.pdf>.
7. Чаговець Л. О., Чаговець В. В., Яцура О. В. Оцінка нерівномірності розвитку регіону як загрози економічній безпеці // Застосування інформаційних технологій в економіці, освіті та управлінні проектами : кол. моногр. / за заг. ред. Г. О. Райко. Херсон : Книжкове вид-во, ФОП Вишемирський В. С., 2018. С. 21–34. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/21039>.
8. Guillermo R. M. Institutionalization of Cross-Border Cooperation: The Role of the Association of European Border Regions // *Borders in Central Europe After the Schengen Agreement*. 2018. DOI: 10.1007/978-3-319-63016-8_6.
9. Публічне управління та адміністрування у забезпеченні регіонального розвитку населення : монографія / за заг. ред. Н. Л. Гавкалової. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 375 с.
10. Богдан Т. Статус кандидата на вступ до ЄС: економічні та фінансові переваги // *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638/>.
11. Medeiros E., Guillermo Ramírez M., Brustia G., Dellagiacomma A. C., Mullan C. A. Reducing border barriers for cross-border commuters in Europe via the EU b-solutions initiative. *European Planning Studies*. 2023. Vol. 31 (4). P. 822–841. DOI: 10.1080/09654313.2022.2093606.

Тези надійшли до редакції 18.04.2024 р.

СИСТЕМА БАЗИСНИХ ПОНЯТЬ ОЦІНКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

УДК 338.32, 339.9, 330.4

Скляр Т. П.

Здобувач вищої освіти третього
(освітньо-наукового) рівня, кафедра вищої математики
та економіко-математичних методів ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Розглянуто актуальні питання інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності, які забезпечують прискорене відновлення економіки України. Викладена система базисних понять оцінки інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання є теоретичним підґрунтям для формування концептуального, методичного підходів і практичних рекомендацій управління цим розвитком.

Ключові слова: оцінка експортно-імпоротної діяльності, інноваційний розвиток, система базисних понять, теоретичне підґрунтя, суб'єкти господарювання.

Annotation. The article examines topical issues of innovative development of export-import activities that ensure accelerated recovery of economy of Ukraine. The outlined system of basic concepts for evaluating the innovative development of export-import business entities is the theoretical basis for the formation of conceptual, methodical approaches and practical recommendations for managing this development.

Keywords: assessment of export-import activity, innovative development, system of basic concepts, theoretical foundation, business entities.

